

Han havde gjort det første Skridt paa den glimrende Bane, som skulde bringe hans Navn til at lyse gennem Aarhundreder og kaste sin Glands paa det Land og By, som havde fostret

„Helten Peder Tordenskjold“.

* * *

Hadde Petter Vessel saaledes forladt sit Fædrenehjem, det lille Hus oppe i Trondhjems Munkegade, saa medbragte han dog visselig herfra en Erindring om et Arbeidsliv, et kristeligt Livssyn og en Pligt-trosskab, der bar sin frugt under hans Manddomsid og gaar som en rød Traad gennem den eventyrlige Væssel af Begivenheder, som hans senere Liv var saa rigt paa.

Uabenbart er det ogsaa, at han i sine modnere Aar med Taal og Kjærlighed har seet tilbage til dette Hjem.

Man læser kun det Brev, han noget før Faderens Død sendte denne, for at faa en Forstaaelse af, med hvilken sønlig Kjærlighed og Ærbødighed han mindedes sin strenge Fader.

Han skriver saaledes:

Høitærede, kjære fader!

Som jeg ugjerne maa fornemme dette, at kjære fader skal være syg og sengeliggende og meget svag, hvilket for det første er noget, der kommer fra Gud samt aarenes medbringelse. Vilde den naadige Gud behage at give Dem Deres styrke og sundhed ved den allerhøieste, det skulde være mig en af de fornøielse, mig udi denne verden kunde vederfares. Jeg fornemmer daglig Guds barmhjertighed og velsignelse mod mig til kongens og landets bedste, som jeg altid tilstaar, at Deres overflødige velsignelser og bønner til Gud contributorer den største del til den naade, Gud daglig beviser mig. Jeg bevidner dette for den høieste Gud, at jeg er saa forsikret, at Deres velsignelser er mere kraft og bønnehørelse ved end mange tusinder, der elske og bede Gud for mig; thi er der en Guds mand i disse tider udi verden, er det høitærede, kjære fader; thi dermed er jeg mere kontent end jeg kunde arve 20 000 rdl. Skal dette være det seneste udi denne verden, jeg skriver til Dem, takker jeg ydmygeligt for al faderlig omsorg og kjærlighed, mig er vederfaret af Dem, haaber udi det tilkommende at se Dem seirende ved lammets stol, at trone hos den almægtige Gud, hvorthen og give Gud, jeg hastig maa følge; thi det er det sikreste udi verden, nemlig at døe salig. Vil jeg anbefale Dem den allerhøieste til liv og sjæl, lever til mit sidste aandedræt høitærede kjære faders lydigste søn.

Christiania den 1ste august 1716.

P. Tordenskjold.

Thomas von Westen, Finnernes Apostel.

Af

Dr. phil. Solger Fr. Nordam.

Udskjærhed for dit Hus har fortæret mig.

Joh. 2, 17.

Thronhjems Historie i første Fjerdedel af det 18de Aarhundrede kan ikke fortælles, uden at Mindet om „Finnernes Apostel“, Thomas von Westen, fremdrages. Er det end ikke noget ganske harmonisk Billede, vi faa ved Betragtningen af denne mærkelige Personlighed, saa kan man dog ikke andet end ære de overordentlige Offere, han bragte for den Sag, han havde viet sit Liv. Formue, Helbred, Familielykke, kort sagt omtrentt alt, hvad Mennesker ellers sætte højt, det satte han til for at bringe Evangeliet til det fattige, barnlige, dybt i Hedenskabets Mørke nedsunkne finne- eller Lappefolk i det høje Nord. Men naar han trods sine overordentlige Erner, sin uomtvistelige Uegen-nyttighed og sit utrættelige Arbejde, dog maa siges ved sin tidlige Død at være gaaet bort, miskjendt af de fleste, saa maa Grunden ikke blot søges i den Modstand, som en Verden, der ligger i det onde, altid vil rejse mod Guds Rige, men ogsaa i visse Mangler i Mandens Karakter, hans „næppe overvindelige Hastighed“, som han selv beklager, en vis Overvurdering af egne Kræfter og derhos en spiritualistisk

Ved Udarbejdelsen af denne Artikel ere de bekjendte Forarbejder af Hammond, Coucheron, Dahl, Thrap o. a. benyttede; kun meget lidt har kunnet tilføjes efter mindre bekjendte eller utrykte Kilder. Min Opfattelse af v. Westens Personlighed stemmer i mange Maader saa nøje med Biskop N. C. Bangs, at jeg undertiden har tilladt mig at benytte selve hans Ord; det vil næppe være muligt at vælge mere træffende Udtryk.

Thronhjem i fortid og Nutid.

Undervurdering af det praktiske Livs Krav og af de Hensyn, der skyldes de Mennesker, blandt hvilke man lever og virker.

Alt overvejet var han dog en mægtig, af Guds Aand dybt greben Personlighed; han har indværet et nyt Tidsaffnit for den norske Kirke, og hans Navn er ikke blevet mindre, fordi hartad 200 Aar ere henderundne, siden han kjæmpede og led.

Thomas von Westen var født 13. September 1682 i Throndhjem, hvor hans Fader, Arnoldus von Westen, var Apotheker. Moderen, Inger Thomesdatter Meyer, var en Stiefdatter af Præsident Blix i Throndhjem. Apotheker v. Westen havde af et tidligere Ægteskab to Sønner; men Thomas, der aabenbart var opkaldt efter sin Morfader, var den ældste af tolv Børn af Faderens andet Ægteskab. Fra sin tidlige Barndom fyldt af en overordentlig Lærelyst kom han efter forskellige Vanskeligheder fra Faderens Side i sin Fødebys Latinskole, fra hvilken han endnu ikke fuldt femten Aar gammel blev dimitteret sammen med sin fire Aar ældre Halvbroder, Matthias. I Juli 1697 blev han immatrikuleret ved Kjøbenhavns Universitet og blev strax derpaa, efter vel bestaaet Prøve, indskreven til Uydelse af Kosten i Kommunitetet. At han har været en ualmindelig begavet og flittig Student, ses deraf, at han allerede i Maj 1698 tog den filosofiske Baccalaurgrad og i Juni 1699 — altsaa endnu ikke 17 Aar gammel — theologisk Attestats. Kort efter begav han sig hjem til Throndhjem, hvor han dog ikke mere fandt sin Fader, der var død Aaret forud.

Hjemkommen til Norge overtog Thomas von Westen en Huslærerplads hos Sorensskriver Søren Dals paa Helgeland, og her, i Nordland, har han vel gjort det første nærmere Bekjendtskab med Finlapperne, hvis Opdragelse til Kristendommen siden skulde blive hans Livsopgave.

Efter at have tilbragt 3—4 Aar — som det synes — paa Helgeland, vendte von Westen tilbage til Kjøbenhavn for at fortsætte sine Studeringer, og vel ogsaa for at bane sig Vej til en Ansættelse. Fra sin tidlige Ungdom af havde han stor Lyst og betydelige Gaver til Studiet af de østerlandske Sprog, og han fordybede sig nu deri med al Kraft. Med Møje maatte han skaffe sig de nødvendige Hjælpemidler, da de offentlige Bibliotheker til hans store Fortrydelse paa den Tid kun vare lidet tilgængelige for de studerende. Sin Misfornøjelse hermed

og med andre daværende akademiske Forhold har han 1707 nedlagt i et skarpt, anonymt Klageskrift — i alt Fald tillægger Traditionen ham forfattereskabet, og Sandsynligheden taler ikke derimod. Med samme Hensynsløshed, hvormed han senere søgte at rense den norske Kirke, angriber han her, hvad han finder forkasteligt i det akademiske Væsen, hvori han viser en betydelig Indsigt. Denne Philippica mod gammel Slendrian ved Universitetet synes at have tildraget sig megen Opmærksomhed, saa at den endog kom til Statsraadets Overvejelse; men selvfølgelig stod von Westen fra den Tid paa det sorte Bræt hos de akademiske Fædre, og Vejen til Ansættelse ved Universitetet, som han vistnok har eftertragtet, var ham spærret.

Sagnet har adskilligt at fortælle om den store Armod, hvori Thomas von Westen under skuffede Forventninger tilbragte en Række Aar i Kjøbenhavn. Han skal en Tid have boet sammen med Studenten Povl Vendelbo — siden vidt berømt under Navnet Løvenørn — og de skulle have været saa fattige, at de kun havde én ordentlig Kjøle, som de skiftedes til at isere sig, naar de gik ud. Povl Vendelbo gik i Foraaret 1707 til Rusland for at søge sin Lykke som Krigsmand; Th. v. Westen tænkte stærkt paa at gaa sammesteds hen, da en Udsending fra hint fremadstræbende Rige tilbød ham en Plads som Professor i de gamle Sprog i Moskva. Skjønt han antog Tilbudet, hindredes han dog i at følge Kaldet. Herom fortælles følgende i en Version af von Westens Ungdomshistorie, som næppe er videre kjendt, men som er trykt før Hammonds vidtløftige og udtværede Beretning om samme Emne, og vel altsaa er uafhængig af den:

„Da v. Westen vilde rejse til Rusland, forestillede Hofprædikanter [Helgelændingen Dr. Peder Jespersen] Hs. Majestæt, at saadant Subjectum, som kunde blive Fædrelandet til Tjeneste, maatte ej tillades at rejse af Riget, hvorfor samme hans Dessein gik overstyr. Dog blev han i den Sted nogen Tid antagen til [vikarierende] kongelig Bibliothecarius, i hvilken Tjeneste han uden Løn skulde tjene i 3 Aar; efter den Tid var ham lovet god Promotion. — I den Tid, da han var fgl. Bibliothecarius, og formedelst han tjente uden Løn, blev han sat i yderste Elendighed og fordybet i en Gjæld af 4—500 Rdl., til hvilke at betale han ikke vidste mindste Udveje, og derfor blev han sat i største Bedrøvelse, helst da hans Kreditorer truede ham med Arrest. I denne Omstændighed viste Gud sin særdeles Omhu for ham, som berettes paa følgende Maade: Da han en Morgen var gaaen i Froprædiken, i hvilken Kirke erindres ej, faldt han under Prædiken i en dyb Søvn, i hvilken han syntes, En talte til ham med følgende Ord:

Gaf hen til Nr. 4, der boer en Kone, hos hvem du skal faa Hjælp! Da han vaagnede, tog han det til Eftertanke og gif ikke længe derefter til det anviste Sted, fandt rigtig en Enkeltkone der boendes, hvis Navn var Anna sal. Friches. For hende aabenbarede han alt sit Anliggende og nød ej alene derved fuldkommen Assistance til sin Gjælds Afbetaling, men blev og siden af hende stedse klædt og underholdt, vandt og derved saa meget, at hans Venner, som tilforn havde vist ham foragt og ingen Hjælp, begyndte nu at anse ham med andre Øine. — Ved sin gode Opførsel og Berømmelse recommanderede han sig saaledes, at han vandt alles Yndest og især omvørte Mad. Friches, hvilken han befriede, og drog Gud en særdeles Omsorg for ham derudi, at han vendte hendes Hjærte til en retskaffen Ægte-Kjærlighed til ham, hvorved han fik Middel i Hænderne, som siden befordrede hans forehavende ved Missionsværket. Denne Ægte-Kjærlighed, som blev sluttet hemmelig mellem dem selv indbyrdes, var vel hendes Venner imod; men Gud, som havde destineret ham til et stort Værks fuldførelse, betog ogsaa denne Vanskelighed. Men Ægte-Foreningen blev ej fuldbyrdet, før han rejste til Norge for at antage sit Kald."

Saa vidt Beretningen, der skyldes Thomas von Westens Brodersøn, Dr. med. Peder von Westen, og er offentliggjort i det af denne redigerede Blad, „Odense Adressescout. Efterretn.“ 1780, Nr. 6.

Den 9. September 1709 blev von Westen kaldet til Sognepræst i Vø i Romsdalen i Throndhjems Stift, efter at han Aaret i Forvejen med Hæder havde holdt sin Dimisprædiken. Det varede længe, inden han tiltraadte Embedet, uden at vi dog kjende nærmere til Aarsagen. Imidlertid holdt han den 27. Novbr. 1709 Bryllup med sin ovennævnte forlovede. Hun havde to Gange tidligere været gift, havde vorne og halvorne Børn, og var 25 Aar ældre end sin Brudgom — et Misforhold, der sikkert har sat sine Mærker i von Westens senere Liv. Iøvrigt var hun en velhavende Kone; dog tør man sikkert sige von Westen fri for at have taget hende for Pengenes Skyld; thi uegenyttig var han trods nogen. Snarest maa man tro, at han har ægtet hende af Taknemmelighed, da han mærkede, at hendes Sind havde vendt sig til ham. I sine senere Breve taler han ikke meget om hende; men hun synes at have været ham en saare god og taalmodig Hustru, der lod ham raade i alle Henseender, og vel ogsaa delte hans aandelige Syn, saa vidt hun formaade.

Ved den Tid, von Westen blev kaldet til Præst, eller rettere inden han havde tiltraadt Embedet, synes der at være foregaaet et mægtigt religiøst Gjennembrud hos ham. Men hvorledes hans Oprækkelse for

øvrigt er gaaet for sig, af hvem han er paavirket, derom kan kun have Formodninger. Men saa meget er jo bekjendt, at Pietismen i sin ældre Skikkelse, saaledes som navnlig Ph. J. Spener havde ført den frem, den Gang ligesom laa i Luften og ad mange Veje holdt paa at bane sig Vej ogsaa til Norden. At von Westen er bleven greben af denne aandelige Bevægelse, og det med voldsom Kraft, derom vidner hans senere Liv noksom. Efter at Omvendelsens Kamp var gennemstridt, kom der en kort Foraarstid med Jubel og Glæde i hans Hjærte, som han siden med Længsel og Savn saa' tilbage til.

I Begyndelsen af Aaret 1711 tiltraadte Thomas von Westen Præsteembedet i Vø. Men havde det været længe, inden han kom, saa tog han nu til Gjengjæld Arbejdet op med en Kraft og en Sjælens Hengivelse, der maa vække vor Beundring, selv om vi ikke kunne godkjende hans pastorale Virksomhed i flere Stykker. Det er med Hensyn til hele hans Virksomhed i Norge, som Præst og som Missionær, at Biskop Bang siger: „Thomas von Westen var en storlagen, imponerende Natur, af ubændig Villiekraft og hensynsløs Energi. Han var en af de Personligheder, hvem det aldrig falder ind at spare sig selv; derfor blev ogsaa alle hans fremragende Evner og Kræfter uden Betænkning ofret til den Herre, hvis Tjener han var bleven. Men i denne hans absolute og ubetingede Selvhengivelse under Arbejdet for det store Maaal ligger ikke blot hans Styrke, men ogsaa hans Svaghed. Fordi det er ham saa vanskeligt at tage nogetsomhelst Hensyn, derfor støder han saa ofte an mod Personer, mod hvem Anstød burde være undgaaet; fordi han er saa brændende i Aanden, derfor er han ogsaa mere end én Gang utilbørlig hvas i sin Tunge og har Vanskelighed for at komme ihu Budet om at tage alt op i bedste Mening. I Sammenhæng med denne villiestærke Selvhengivelse staar ogsaa hans fremtrædende Uegenyttighed, hans dybe Ringeagt for de verdslige Ting, hans jeg havde nær sagt Ietsindige Offervillighed. I sin villiestærke Handletrang, Handledygtighed og selvopofrende Hensynsløshed er han sikkerlig Periodens største Personlighed inden den norske Kirke. Det er jo ikke de harmoniske Naturen, der skabe en ny Tid, men netop Mændene med de skarpe Kanter og de fremtrædende Ensidigheder, disse Skikkelser, der ere store saavel i sine Fortrin som i sine Mangler."

Vi kunne statte den Iver, hvormed von Westen greb Sagen an i sin romsdalske Menighed; „Korsets Evangelium lod saaledes, som det aldrig før var hørt i disse Egne, Katechisationer afholdtes, og Sjælepleje blev øvet i stor Maalestok"; men hvad der støder en Nutidsbetragter — sjønt Anken ligesaa meget rammer Tiden som Per-

sonen — er den Tilbøjelighed, von Westen havde til strag at paafalde den verdslige Arms Bistand, naar han ikke mente at kunne naa sit Maal ved aandelige Midler. Alle Lovens gamle Bestemmelser for at tvinge de gjenstridige skulde atter kaldes til Live. Vi savne hos denne Mstet noget af den Barmhjertighedens Aand, der ikke vil knække det brudte Rør og ikke udslukke den rygende Tande. Selv vilde han upaatvivelig have svaret til denne Anse, at det netop er den største Ubarmhjertighed at lade et Menneske, der staar til at redde, dø i sine Synder. Men dermed er Indvendingen dog ikke ganske afvæbnet. Hvad maa der t. Ex. dommes om hans Udfærd overfor en stakkels døvstum, der tidligere havde haft Udgang til Alteret med den øvrige Menighed, men som nu, skjønt han paa den mest hjertegribende Maade bad om at komme til Herrens Bord, dog stadig blev afvist af den strænge Præst, der ikke vilde tilstede Udgang til det hellige for nogen, hvis Hjærte og Nyre han ikke først havde ransaget og fundet værdige. Thi at granffe Menneskers inderste Sjæleliv var von Westens Specialitet; han besad et fremragende inkvisitorisk Talent, som han siden i rigt Maal fik Brug for, da det gjaldt for ham at trænge til Bunds i Lappernes Overtro og Troldomskunster. Ud denne Vej fik han samme Magt, som en katolsk Pater har over sine Skristebørn. Næppe kunde noget blive skjult for ham. Men at denne Magt kun blev vundet gennem Kamp, er selvsagt. Der fortælles, at Menigheden i Vesø i Begyndelsen flagede baade til Biskop og Konge „over denne underlige og besværlige Præst, der var ligesaa døv for Modsigelser som upaavirkelig ved Skjænk og Gaver“; men det nyttede dem intet, de maatte bøje sig.

At Thomas von Westens Virksomhed imidlertid har været til Velsignelse for mange, kan ikke betvivles, skjønt han i et Brev flagende udbryder: „Jeg har saa meget desmere Marsag at besittie mig paa et gudeligt Levned, som Synd og Ugudelighed tager jo mere og mere Overhaand i min Menighed, og jeg mærker, at saadan Mstik vil ikke lade sig omkastes ved Ord alene, men fornemmelig ved Exempler for Hjorden“. Ogsaa paa en Del af sine Embedsbrødre øvede han en mærkelig Indflydelse. Han samlede om sig en Kreds, der snart blev greben af den samme Jver som han for at fremkalde bedre kirkelige Tilstande. De vare tilsammen syv i Tallet, hvorfor man undertiden — vel snarest spottende — kaldte dem „Syvstjernen“, hvad siden er blevet deres Hædersnavn. Foruden von Westen var der Amund Barchow i Kværnæs og hans Kapellan, Ejler Hagerup, Provst Jens Juel i Tingvold, Nicolai Engelhart i Næsset, Peder Strøm i Bod og Menz Ascanius, Kapellan i Aure. Ingen af disse stod von Westen nærmere

Efter Tegning af Joh. Nordhagen.

Reproduceret af S. E. Olsen, Christiania.

Thomas von Westen.

end ovennævnte Engelhart, som han antog til sin Skriftefader, og hvem han i Breve, hvortaf flere ere bevarede, betroede sin Sjæls inderste Rørelser. Disse Breve ere i psykologisk Henseende saare mærkelige. Man ser af dem, at von Westens Sjæleliv har været ikke uligt Havet ved Norges Klippeskyst, oftest i Oprør, sjældent i Ro og Hvile. Med dyb Demod ser han tilbage paa „den aandelige Fryd“, der havde fyldt hans Sjæl i Opvækkelsestiden. Kun sparsomme Solglimt af Guds Naade besøgte siden hans forpinte Hjærte. Med frygtelige Svøbeslag hudfletter han sin egen Sjæl for at fremtvinge en stadig Omvendelse. Det er Pietismen i en mørk Skikkelse, der møder os i disse Skriftemaal. Men det maa dog ikke glemmes, at legemlig Svaghed har gjort sit til at lægge Tyngsel over hans Sind, plaget som han var af Skjærbug og Stensmerter. Naar disse Smerter for en Tid veg tilbage, lysnede det atter for ham: „Guds Naade kan gjøre Sjælen let, og den Paradises Vind kommer ved Urterne til at dryppe“.

At en Mand som Thomas von Westen søgte at gjøre sit eget Hus til et Bedehus, kan man paa Forhaand vente; herom vidner ogsaa et lille (anonymt) Skrift, det eneste, der nu haves fra hans Haand, og som han endda ikke selv har udgivet, nemlig „Sjungende Guds-tjeneste hjemme i Huset“, Kbh. 1731 (skal være udgivet af O. Hersleb). Det indeholder en lille Række aandelige Sange, tildels til gjængse Visemelodier (som: Chrysilis, du mit Verdens Guld). Sangene kunne i poetisk eller snarere profetisk Højflugt ingenlunde maale sig med mange af von Westens andre Udtalelser. Digter har han aabenbart ikke været.

Endnu fyslede han, naar Tiden tillod det, med lærde Studier, særlig vedrørende det Gl. Test., men han maatte mangen Gang laane sig fremt, da den forholdsvis betydelige Bogsamling, som han havde erhvervet i Kjøbenhavn, var gaaet tabt ved Stranding, da han sendte den op til Norge. Udbyttet af sine Studier fremlagde han i den Kreds af Præster, der havde sluttet sig om ham. Men for øvrigt gif Sammenkomsterne mellem dem mest ud paa at yde hinanden Raad og Hjælp i det Opvækkelses og Opbyggelses Værk, som de havde for Hænde. For at bøde paa den store Mangel, der i hine Egne fandtes paa Bøger tjenende til Kristenlivets Fremme, indkjøbtes større Partier af Bibler, Salme- og Opbyggelsesbøger, der siden søgtes udbredte i Menighederne, ligesom man ogsaa tog fat paa Udarbejdelsen af en forklaring over Luthers Katekismus til Brug for Ungdommen.

Et mærkeligt Udslag af den kirkelige Reformiver, der besjælede „Svøstjernen“ er et vistnok af von Westen forfattet Andragende, vedtaget paa et Møde i Kværnæs Præstegaard 17. April 1714 og indgivet

til Kongen. Det er næsten i profetisk Stil: „Christi Menigheds yderste Trang nøder os til at tale, og Deres Majestæts store Tidfærhed for Guds Ære forsikrer os om at blive hørte. Den levende Guds Søn begjærer ved os at klage for sin Salvede over sin dyrefjebte Bruds begrædelige Elendighed“. Dette er Indledningen til følgende mørke Skildring af Kirkens daværende Tilstand:

„Allernaadigste Konge! Zions Veje ligge ganske øde i Deres Rige Norge; der er ingen Kirke-disciplin mere i Deres Lande, Kirkens Bindenøgle er ganske nedgraven, den løsende Nøgle ganske misbrugt, Prædikestolen mestendels, desværre, frugtesløs, Skriftestolen mere til Satans Riges Befordring end til Synders Afkæffelse; Horeri har saa taget Overhaand, at Herrens Profeter med Graad hvert Øjeblik maa frygte for Ild over dette Sodoma; Drukkenskab er ikke Synd mere, Trætte og Avind bleven en Mode, falsk Vægt og Maal anset for en lovlig Profit, Vanfundighed udi sin Saligheds Sag holdt for en god Tro, Bander og Eder et almindeligt Tungemaal, Sabbatens skjændige Brydelse for et Udiaphorum“.

Saaledes bliver Forfatteren ved med en i Sandhed gribende Veltalenhed. Klagens Sum er, at Statens til Kirkelivets fremme sigtende Love ikke mere overholdes. Derfor begjæres det, at Kongen vil paalægge tre ansete og kirkelig findede Mænd, nemlig de theologiske Professorer Hans Steenbuch og Hans Trelund, samt Stiftsprovst Jacob Eodberg i Kjøbenhavn, nærmere at overveje de forslag til „den nedfaldne Kristendoms Oprettelse“, som Andragerne havde at fremsøre, samt gjøre forslag til Mislighederne Afhjælpning.

I Henhold til dette Bønnskrift befalede Kongen de tre nævnte Mænd at tage Sagen under Overvejelse. Dette skete da ogsaa, og de syv norske Præster fik Lejlighed til flere Gange udførlig at erklære sig, ligesom de paa fælles Bekostning sendte en af deres Midte, ovennævnte Ejler Hagerup, til Kjøbenhavn for at give alle ønskelige Oplysninger og drive paa Sagens fremme. Kommissionen gik villig ind paa Præsternes Tankegang, men alligevel naaede Sagen aldrig ud over Overvejelsernes Stade, vel især fordi de allerfleste Biskopper i Danmark og Norge ikke syntes om disse selvvaldede kirkelige Tilsynsmænd og Reformatorer. Noget direkte Udbytte bragte „Svøstjernen“s velmente og med saa stort Alvor og saa levende Begejstring frembaarne forslag altsaa ikke. Alligevel er det sandsynligt, at det har sat sine Spor i den følgende Tids kirkelige Udvikling. Særlig kan peges hen paa, at det saakaldte Missionskollegium oprettedes ved kongl. Reskript af 10de December 1714, altsaa netop paa den Tid, da de syv norske Præsters

forslag drøftedes, og medens deres Udsending, der havde vidst at skaffe sig Udgang til Dronning Louise og fundet Vndest hos hende, færdedes i Kjøbenhavn. Thomas von Westens Kaldelse til at varetage Missionsens Interesser i Nordlandene og Finmarken tør sikkert ogsaa betragtes som en af Bønnskriftets indirekte følger.

Som en af det vaagnende kristelige Livs første kjendelige frugter maa den Iver nævnes, som vakktes for Evangeliets forkyndelse blandt Hedningerne. Missionskollegiets første Bestræbelser havde vel de danske Kolonier i Ostindien for Øje; men det varede ikke længe, inden Opmærksomheden ogsaa henvendtes paa, at der indenfor den dansk-norske Konges Stater levede en folkestamme, finnerne eller Lapperne, der endnu kun i ringe Grad var berørt af Kristendommen, skjønt der tidligere var gjort forskjellige forsøg paa at bringe Evangeliets Lys til disse mørke Egne. Da man fra Sverig af allerede havde gjort flere Skridt for at udbrede Kristendommen blandt den under dette Rige hørende Lappebefolkning, og da Krigen, som paa den Tid førtes mellem Danmark-Norge og Sverig, havde skjærpet Bliffet for, at det ikke gif an at lade Svenskerne være ene om denne Opgaves Løsning, saa skred man nu til at tage den længe utilbørlig tilsidefattede Finnemission op for Alvor. Ved et kongl. Reskript af 19. April 1715 til Missionskollegiet, der viser, hvor meget Sagen laa Kong Frederik IV paa Hjærte, overlades det Kollegiet at træffe alle fornødne Foranstaltninger til Sagens fremme. Men dertil hørte bl. a. Valget af en Mand paa Stedet eller i Nærheden, der kunde gaa Kollegiet til Haande i dets Bestræbelser for finnerne. Thomas von Westen blev Manden. Han havde allerede selv fæstet sit Øje paa denne kirkelige Opgave og tilbudt Missionskollegiet sin Bistand, uden dog at tænke sig en saa fremskudt Stilling til Sagen, som han fik — navnlig ikke paa at opgive Præsteembedet i Deø — da han den 28. februar 1716 beklæddes til Lector theologiæ i Throndhjem og Missionskollegiets Vicarius med Hensyn til Missionen i Nordlandene og Finmarken. Sektoret var vel nærmest et Præbende, der skulde yde ham den materielle Løn for hans Arbejde; men det satte ham dog i et nærmere forhold til Skolen i Throndhjem, hvad siden voldte ham mange Bryderier.

Saa Mennesker kunde — i alt fald i væsentlige Henseender — være bedre udrustede til Missionsgjæringen end Thomas von Westen. En udmærket Begavelse, særlig et Sprogtalet, der satte ham i Stand til at tilegne sig Lapperne Tungemaal, en brændende Iver for Guds Riges fremme, en ubegrændset Arbejdslyst og en vældig Arbejdsøve. Mindre heldigt var det derimod, at han var allfor sangvinisk i Dur-

deringen af de Kræfter og Midler, der stod ham til Raadighed, og at han var tilbøjelig til at gribe alt for meget an paa én Gang og til at fortabe sig i Detaillerne. „Han var vidtløftig i alt, hvad han foretog sig“, siger en af hans Biografer; men den, der er det, vil vanskelig faa Tiden til at slaa til, selv om den bliver ham tildelt i rigeligere Maal, end Tilfældet var med von Westen. Endelig maa det beklages, at Styrelsen af Mangel paa Omfigt og Kjendskab til forholdene havde stillet ham saaledes, at det næsten var uundgaeligt, at han maatte komme i Konflikt med Stiftets Biskop, Dr. Peder Krog. Begge savnede de den Sagtmodighed, som maatte have hørt til, om det ret gode forhold, der var mellem dem, saa længe von Westen kun var Præst, skulde have kunnet bevares. Ved den abnorme Stilling, der var tildelt von Westen som en Art Missionsbiskop midt i Throndhjems Stift, var han faktisk stillet, som hvis man nu til Dags ved Siden af et Stifts Biskop vilde stille en Mand, der med Myndighed til at træffe nye kirkelige Ordninger skulde være særlig Tilsynsmand for de vakante Kredse i samme Embedsomraade. Dertil kom, at Biskoppen, der var en pengefjær Mand, nu saa' sig berøvet Indtægterne af Lektoratet, som han i nogle Aar havde oppebaaret. Ogsaa den Lektoren anviste Stilling til Throndhjems Skoles Rektor var af den Art, at Sammenstød næppe kunde undgaas, saa meget mere som den daværende Rektor, M. Niels Krog, en Søn af Biskoppen, var lidet medgjørlig. Under disse forhold blev Lektor-Stillingen for von Westen, der aldrig tænkte paa egen fordel, men kun paa Missionsens Fremgang, en Kilde til mange bitre Timer, og da hans Embedes Hovedindtægt svandt bort ved Svenskernes senere Indfald i Throndhjems Stift, kom han i langt fattigere Kaar, end han havde haft som Præst i Deo. En Trost for ham var det under disse trange forhold, at han dog i Konrektoren ved Throndhjems Skole, Mag. Hans Skanke, havde en aandsbeslægtet Ven, til hvem han tillidsfuldt kunde overlade Lektoratets Gjerning, naar han selv var paa Rejser.

Under 14. Marts 1716 udfærdigede Missionskollegiet Instruering for von Westen som „Collegii Vicarius og Befuldmægtigede“ med Anmodning til ham om snarest mulig at gjøre en Rejse gennem Nordlandene til Finnmarken, for nøje at undersøge, hvad Missionsværkets Fornødenhed udkrævede, hvor Skoler bedst kunde oprettes og Kateketer ansættes, om hvis Forretninger og Løn han skulde gjøre Forslag til Kollegiet. Provsterne og Præsterne deroppe skulde han besøge, raadføre sig med dem samt opmuntre og vække dem til med Alvor at tage sig af Lapperne.

I det hele foretog von Westen tre store Missionsrejser til Nordlandene og Finnmarken, hvis yderste Grænser han allerede naaede paa den første Rejse, fra Maj til November 1716. Paa disse Rejser udfoldede han en forbausende Virksomhed, hvis Enkeltheder Pladsen dog ikke tillader os at skildre. Saa vidt muligt søgte han at træde i personligt forhold til og at omvende hver enkelt Lap, han traf paa i det vidtstrakte Landskab, hvor dette Nomadefolk færdedes. Mange glædelige Erfaringer gjorde han, saa han to Dage efter Hjemkomsten fra sin første Rejse kunde skrive til Missionskollegiet: „I maatte dø af Glæde, dersom I vidste selv, hvor mange Sjæle I har reddet, hvor mange Præster opvaft, hvor mange Hjærter I har aabnet“. Paa en Del Steder havde han gjort Anstalter til at faa bygget Kirker, oprettet Skoler og ansat Missionærer og Lærere. Efterhånden, da han trængte mere til Bunds i al den hedenske Overtro, hvori Lappesolket var ned-sunket, maatte han dog erfare, at Vanskelighederne vare større, end han fra først af havde tænkt. Hertil kom Modstand fra Biskoppens Side eller fra Landsmænd, der især for Handelens Skyld havde bosat sig i hine nordlige Egne, og hvis Vinding var knyttet til, at Lapperne forblev paa det samme lave Standpunkt som hidtil. Men den Glæde havde von Westen, at den øverste Styrelse paa bedste Maade søgte at støtte hans Værk, skjønt den langvarige og farlige Krig ellers lagde Beslag paa alle Midler. Saaledes kan det nævnes, at et Kongebrev af 20. Novbr. 1716 paalagde enhver Hovedkirke i Norge en aarlig Afgift af 2 Rdlr. og hver Unnekirke en Afgift af 1 Rdl. til Missionsværkets fremme. En stor Oplivelse var det ogsaa for ham ved Hjemkomsten at høre, at hans fjære Menighed i Deo, hvor han efterhånden havde vundet mange Hjærter for Herren, var bleven forsynet med en Præst, der havde hans fulde Tillid, nemlig Vennen Nic. Engelhart, som han paa den mest indtrængende Maade havde anbefalet til denne Plads.

Throndhjems Skole var strax, da Planen om Missionen blandt Lapperne var fattet, bleven underlagt Missionskollegiet og „bestiftet til et Seminarium scholasticum for den allernaadigst anbefalede Mission til Finnernes Omvendelse“. Hertil søjedes nu (1717) et „Seminarium lapponicum“, bestemt dels for unge Nordmænd, der ønskede at uddannes til Missionærer, dels for Lappesvnglinger (af hvilke v. Westen havde medbragt et Par Stykker), der i Tiden kunde blive Lærere for deres Landsmænd. Undervisningen i det lappiske Sprog skulde gives af Jaf Olsen, en Mand, som von Westen havde truffet i Varanger, og som længe med sjælden Udskærhed og Duelighed havde arbejdet for

Missionen i Østfinmarken sammen med den brave Provst Joh. Ludv. Chr. Paus i Vadso.

Strax efter sin Hjemkomst havde von Westen tilskrevet Missionskollegiet og lovet det en Række vigtige Oplysninger om forholdene i finmarken; men Danskeligheder og Stridigheder, hvori han indvirkedes, i forbindelse med en vis Ubestandighed i saadanne Forsætter, som ikke direkte fremmede Oppvækkelsen, lod ham alt for længe udsætte Oplysningen af dette Løfte, til Skade for hans egen Anseelse og for Missionens Fremgang, da Kollegiet nu stod uden tilstrækkelig Vejledning. Derved forsinkedes ogsaa hans anden Missionsrejse, som han tiltraadte i Juli 1718, en saare møjsommelig Rejse, under store Savn, og ofte næsten overmenneskeligt Arbejde. Kun hans levende Tro og den Ild, der glødede i hans Hjærte, holdt ham oppe. For øvrigt fortsatte han, hvad han paa sin første Rejse havde begyndt, prædikede og underviste, og søgte paa alle Maader at trænge ind i Lapperne hele Væsen og Natur, og at tilegne sig deres Sprog. Tillige traf han forskjellige Ordninger til Missionsværkets Fremgang, og samlede en Flok unge Lapper om sig, som han tog med sig for at uddanne dem til Lærere.

Da Svenskerne's ødelæggende Indfald i Throndhjems Stift havde forsinket von Westens Hjemkomst, kom han først tilbage i April 1719, men maatte snart efter gjøre sig rede til at rejse til Kjøbenhavn for mundtlig at give Missionskollegiet de Oplysninger, han ikke kunde overkomme at meddele skriftlig. Næsten halvandet Aar tilbragte han i Kjøbenhavn, saa han først kom hjem ved Juletid 1720. Der maa have været saare meget at drøfte med Kollegiet og andre Autoriteter. Til Kongen fik han oftere Udgang og udvirkede forskjellige Begunstigelser for Missionen, særlig at de nordlandske og finmarkske Kirkers Overflud skulde tilfalde den. Derhos foranledigede han en Bestemmelse om, at ogsaa Lapperne i Throndhjems Amt skulde inddrages under Missionen, en Ordning, der kunde være rimelig nok, men som gav Anledning til nye Sammenstød med Biskop Krog, der aabenbart betragtede von Westen som en Art Modbiskop og derfor lagde ham alle mulige Hindringer i Vejen. Da den utrættelige Missionær senere hen, ikke nøjet med det fast uoverkommelige Arbejde han allerede havde, ogsaa vilde inddrage de saakaldte Rugstinner, eller de Lapper som holdt til i visse Egne af Christiania Stift, under sin Mission, stødte han haardt sammen med den myndige, hos Kongen højt anskrevne Biskop Deichmann, der ikke ønskede hans Indblanding i sit Stifts Anliggender.

Medens von Westen opholdt sig i Kjøbenhavn, blev Christians-

sands Bispestol ledig. Den blev ham tilbudt; men han kunde ikke løsrive sig fra sine kjære Lapper. Havde han naaet at blive Biskop i Throndhjem, hvortil der skal være givet ham Udset, saa havde Sagen været en anden. Men han naaede det ikke, da Biskop Krog overlevede ham.

Efter Hjemkomsten fra Kjøbenhavn fastede von Westen sig over Arbejdet paa Opdragelsen af de Lapper, han havde medbragt fra sin tidligere Rejse, ligesom han med største Iver søgte at paavirke de „Tiggerlapper“, der som Raffere, Spaamænd og Troldkarle flakkede om i Throndhjems nærmere Omegn. Hans taalmodige Hustru fandt sig i, at han fyldte Huset med Lapper. Men selv var han i sit Element, naar han færdedes mellem disse sine „velsignede Børn“. Ikke med Urette har Hammond sagt, at han gjerne reisste, om det skulde være, 100 Mile for at faa en hedenst Læp under sin Paavirkning. Disse hidtil saa forsømte Mennesker vogede mere og mere ind i hans Hjærte, for dem var han villig til at ofre alt. Men under alt dette tæredede nye Kampe, nye Danskeligheder for at skaffe det fornødne til Missionen, paa hans Kræfter, og saa et Brevskriveri uden Ende. Det var næsten ikke muligt for ham at faa de usle Præstekald i de haarde og umilde Egne besatte med Mænd, paa hvem han kunde stole, at de vilde arbejde i hans Land.

Snart maatte han igjen ud paa sine møjsommelige Rejser. „Saa fuld af Glæde i sin Land som nogen Tid tilforn“ — skriver hans Ven Magister Skanke — begav han sig i Juni 1722 paa Vejen til Nordlandene. Nu begyndte det trælsomme Arbejde paa ny, men hans Sjæl var deri, og han gav aldrig tabt. „Saa længe der er en varm Blodsdraabe i mig, skal jeg med Glæde ofre den for en fin eller Læp“, skrev han under Rejsen til Missionskollegiet, og det var ikke Overdrivelse. Fra Nordlandene gif han til de indre, uvejsomme Egne af Throndhjems Amt, hvor Lapperne havde Tilhold. Han gjorde imidlertid den bedrøvelige Opdagelse, at jo længere han kom mod Syd, desto ringere stod det til med Lapperne. Men jo større Danskelighederne vare, desto ivrigere blev han for at skabe bedre Tilstande. Hver enkelt Laps hele Stæde i religiøs Henseende og hans overtroiske Meninger vare Gjenstand for von Westens omhyggelige Under søgelse. Ud den Vej naaede han ganske vist til et dybt Indblik i folkets aandelige Tilstand, men megen Tid gif dog tabt med hans endeløse og minutiose Optegnelser om disse forhold, en Tid, der kunde have været bedre anvendt, om han havde benyttet sine rige Erfaringer paa Missionens Omraade til at give — hvad hans fore-

satte atter og atter havde forlangt af ham — en ordentlig og læselig fremstilling af Verkets historiske Gang, der kunde have været forelagt Kongen og meddelt Almenheden, som nu kun vidste saare lidt om det store Arbejde for Guds Rige, der var gjort i hine fjerne Egne, og derfor heller ikke kunde have nogen Interesse derfor. Havde han kunnet overvinde sig selv til at følge de Opfordringer, som havde lydt til ham i denne Henseende, vilde hans Liv sikkert være blevet lysere, og hans Værk mere grundfæstet.

Det er denne Mangel paa praktisk Sands hos den idealt anlagte Personlighed og denne Tilbøjelighed til kun at følge sit eget Hoved og at ville gjøre alting selv, der efterhaanden gjorde Livet saa bittert for den ædle Mand, som dog vissevis ikke tænkte paa egen Være eller egen Fordel. Saa længe han færdedes blandt sine Lapper, var han fuld af Haab og Hjertens Glæde. Her vidste han, trods alle Savn, at fange hver Solstraale, og han gik seirig ud af saa godt som hver en Kamp. Men anderledes blev det, da han atter (Maj 1723) var kommen hjem til Throndhjem; thi her var hans Liv, som han selv siger, en daglig Lidelse. Pengenød, Fortrædeligheder og egennyttig Modstand medte ham saa godt som ved hvert et Skridt. At flere af Besværlighederne skrev sig fra hans egne Fejlgreb, gjorde dem i og for sig ikke lettere at bære. Dertil kom, at Missionskollegiet ikke mere havde samme Tillid til ham som før. Man forlangte Regnskab over de til Missionen anvendte Midler. Han lovede det stadig; men det kom aldrig, ikke fordi han havde misbrugt den Tillid, der var vist ham — tværtimod, alt hvad han selv ejede, havde han ofret paa Missionen, og da Regnskabet efter hans Død blev opgjort af andre, viste det sig, at han havde en stor Sum tilgode — men han havde aldrig kunnet give sig Tid til dette dog saa nødvendige Arbejde. Hans Helbred, der var svækket ved de svære og anstrængende Rejser, blev end mere rystet ved de stærke Storme, der i Aarene efter 1723 gik gjennem hans Sind. Naar det efter et Sygdomsanfald lysnede lidt op for ham, var hans Aand dog atter livlig. Endnu saa Dage før hans Død var det hans Tanke, saa snart han blev rask, „at begive sig til Nordlandene og der Aar for Aar forblive“. Han døde den 9de April 1727, endnu ikke 45 Aar gammel.

Der var maasse ikke mange uden Lapperne, der begræd „den gode Lektor“, der havde været for dem som en Fader; der blev end ikke talt et Mindeord ved hans Grav. Hans gamle Hustru, der overlevede ham i mange Aar, døde forglemt og tilsidesat i den yderste Armod. Hun havde dog ofret mere for Missionen end nogen anden.

Siden — længe efter — er der skrevet tykke Bøger om Thomas von Westen og hans Værk. Og det tør siges med Visshed, at hans Jhusommelse vil ikke dø i den nordiske Kirke, saa længe Ordet staar ved Magt: „Kjærlighed søger ikke sit eget“.

Det fortælles, at da Kong Christian VI paa sin Norgesrejse besøgte Throndhjems Domkirke, spurgte han, staaende i Choret, de tilstedeværende: „Hvor ligger vor gode, salige Lektor von Westen begravet?“ Biskop Hagerup, den tidligere nævnte Kapellan, der nu var steget høit i ydre Værdighed, svarede: „Deres Majestæt staar just paa den salige Mands Grav“. Kongen tav nogle Minutter, som den, der falder i Tanker, og derpaa sagde han: „Nu! saa staar vi paa en Guds Mands Grav“. — Ja, en Guds Mand, om end i menneskelig Skrøbelighed, det var Thomas von Westen!

